

INVESTISIYALARNING QISHLOQ XO'JALIGI SAMARADORLIGINI OSHIRISHDAGI YO'NALISHLARI

Xolmatov Sanjarbek Xojimatovich

Andijon qishloq xo'jaligi va
agrotexnologiyalar instituti doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7482867>

ARTICLE INFO

Received: 14th December 2022

Accepted: 24th December 2022

Online: 25th December 2022

KEY WORDS

Investisiya, O'zbekiston Respublikasi, qishloq xo'jaligi, samaradorlik, qonun hujjatlari, yo'nalishlar, investitsiya resurslari

ABSTRACT

Maqolada investisiyalarning qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirishdagi yo'nalishlari ko'rib chiqilgan. Iqtisodiyotga kapital kirib kelishiga to'sqinlik qilayotgan sabablardan biri investitsiya jarayonining qonunchilik bilan ta'minlanmaganligidir. Turli darajadagi qonun hujjatlari tizimi sifatida uning huquqiy bazasiga, birinchi navbatda, davlat qonunlari kiradi. Investisiya jarayonining huquqiy asoslarining yana bir muhim elementi O'zbekiston Respublikasi sub'ektlarining o'z vakolatlari doirasida ushbu jarayonni amalga oshirishni tartibga soluvchi qonun hujjatlaridir.

“Birlashgan millatlar tashkiloti”ning “Oziq-ovqat va qishloq xo'jaligi tashkiloti” (FAO) qishloq xo'jaligini barqaror rivojlantirish tushunchasi ostida barqaror usul bilan oziq-ovqat maxsulotlarini ishlab chiqarish darajasini oshirish va oziq-ovqat xafsizligini ta'minlashni tushunadi. Buning uchun:

- ta'lim tashabbuslarini rivojlantirish, iqtisodiyotda innovatsiyaviy yondashuvni qo'llash, yangi texnologiyalarni qo'llash, oziq-ovqat maxsulotlariga bo'lgan barqaror va extiyojlarga monand xamyonboplikni, shu jumladan, axolining kambag'al qatlamlari uchun, ta'minlash lozim;
- kambag'allik muammosini yechish maqsadida ishsizlikni qisqartirishni va daromadlar darajasini oshirishni amalga oshirish lozim;
- tabiiy resurslarni boshqarish va atrof-muxitni muxofazalashga aloxida e'tibor qaratish lozim [6].

Yana bir gurux polshalik olimlarning fikricha, qishloq xo'jaligining barqaror rivojlanishi maqsadlari quyidagilar:

- qishloq xo'jaligi xodimlarining yuqori turmush darajasini ta'minlash;
- atrof-muxit uchun ifloslanish va boshqa xavflar keltirib chiqarmaydigan ishlab chiqarish
- erishish;
- maksimal ravishda qayta tiklanuvchi resurslardan foydalanish;
- qishloq sotsiumini va an'anaviy turmush tarzini saqlab qolish;
- chorvachilikning etik jixatlarini xisobga olish.

Qishloq xo'jaligi soxasidagi ko'pchilik mutaxassislar “Barqaror rivojlanish maqsadiga rioya etish bo'yicha axloqiy majburiyat” borligi fikriga qo'shiladilar”. Asosiy munozara shu xaqida ketmoqda-ki, qanday tizim ushbu maqsadga boradigan yo'lni ta'minlay oladi, chunki agar beqaror

metod katta ko'lamlarda ishlatilsa, bu xol atrof-muxitga va axoliga katta salbiy ta'sirni ko'rsatadi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, "Barqaror rivojlanish" iborasiga quyidagicha mualliflik ta'rifi berish lozim, deb topdik: barqaror rivojlanish bu – murakkab tizimning shunday rivojlanish turi-ki, bunda fan va texnika yutuqlarini qo'llash asosida, ichki va tashqi omillar ta'sirida uning maqsadli yo'naltirilgan o'zgarishiga erishiladi va minimal og'ishda, minimal sarf-xarajatlar bilan, insoniyatning hozirgi va kelgusi avlodlarining manfaatlarini xisobga olgan holda ma'lum sifatli maxsulot yaratilishi ta'minlanadi.

O'zbekiston davlat mustaqilligiga erishgan dastlabki yillardan boshlab milliy iqtisodiyotni rivojlantirishning o'ziga xos yo'nalishini belgilab oldi. U iqtisodiyotning rivojlanishi va barqarorligida investitsiyalarning beqiyos o'rin tutishini o'z vaqtida to'g'ri anglab yetganligining natijasida investitsiyalarga, xususan, qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirish investitsiyalariga bo'lgan e'tiborning kuchayishi yuz berdiki, bu esa bugungi kunga kelib mamlakatimizdagi investitsiya faoliyatining rivojlantirilishiga olib keldi. Bugungi kunda rivojlangan investitsion faoliyatning yo'lga qo'yilishini hukumatimizning yuritayotgan oqilona investitsiya siyosatining mahsuli ekanligini ta'kidlash lozim. O'zbekiston Respublikasi Prezidentimizning 2019-yil 23-noyabrdagi PF-5853-son Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi qishloq xo'jaligini rivojlantirishning 2020 — 2030-yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" asosida Investitsiyalarni jalb qilish, xorijiy investitsiyalar bilan hamkorlikni rivojlantirish, yangi ishlab chiqarishlar va

ish o'rinlarini yaratish ishlari ustuvor yo'nalishlari belgilab qo'yilgan[1].

Shunday qilib, investitsiyalar to'g'risidagi qonunning qoidalariga ko'ra, investitsion faoliyat deganda daromad olish va (yoki) boshqa foydali samaraga erishish uchun investitsiyalar kiritish va amaliy harakatlarni amalga oshirish tushuniladi. Investitsiyalar harakati ikki asosiy bosqichdan o'tadi. Birinchi bosqichda investitsiya resurslari - mablag'larni investitsiyalash, asosiy e'tibor mablag'larni qo'yish bilan bog'liq iqtisodiy faoliyatga qaratiladi. Ushbu bosqichning maqsadga muvofiqligi investitsiya resurslarining daromadlilik bilan belgilanadi. Ikkinchi bosqich - mablag'larni investitsiyalash - investitsiya natijasi investitsiyalardan foydalanish natijasida qilingan xarajatlarni qoplash va daromad olishni o'z ichiga oladi. U har qanday turdagi iqtisodiy faoliyatning ikkita zarur elementi: xarajatlar va ularning daromadlarining o'zaro bog'liqligi va o'zaro bog'liqligini tavsiflaydi. Demak, investitsiya faoliyatining iqtisodiy mohiyatini kelajakda daromad olish uchun resurslarni investitsiyalash jarayonlarining birligi sifatida aniqlash mumkin [3].

So'nggi yillardagi investitsiya siyosatida tubdan yangilik kapital qurilish uchun byudjet mablag'larini tarmoqlar va hududlar o'rtasida taqsimlashdan tanlab qisman moliyalashtirishga o'tishdir, muayyan ob'ektlar va bunday ob'ektlar tarkibini raqobat asosida shakllantirish, bu tamoyilni amalga oshirishga katta hissa qo'shadi: minimal xarajatlar bilan maksimal samaraga erishish, shu tariqa qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirishdagi ishlab qilayotgan yo'nalishlar [2].

J.Keynsning fikricha investitsiyalarning qishloq xo'jaligi samaradorligini

oshirishdagi yo'nalishlaridan biri bu – iqtisodiy tanazzul davrida investitsiya faolligini rag'batlantirish uchun kredit stavkasini pasaytirish deb hisoblaydi. Uning fikricha, bu pul massasini oshiradi. Biroq, O'zbekiston Respublikasi Bankining qayta moliyalash stavkalari Yevropa yoki Rossiya mamlakatlariga nisbatan yuqori.

Qishloq xo'jaligiga investitsiyalar atigi 6,9% ni tashkil etdi va 2019-2021 yillarda 2% ga qisqardi [4]. Vaziyatning yaxshilanishi va byudjet taqchilligi oshib borayotgani sababli keyingi yillarda agrosanoat ishlab chiqarishini modernizatsiya qilishni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning kuchayishi dargumon.

Kapital qo'yilmalar hajmining kamayishi ularning noishlab chiqarish sohasiga ilg'or qayta taqsimlanishi bilan birga keladi. Moliyalashtirish ustuvorliklarining noishlab chiqarish sohasiga o'zgarishi aholining uy-joyga bo'lgan barqaror talabi bilan izohlanadi.

Xorijiy investitsiya yo'nalishlarining ustuvorligiga kelsak, shuni ta'kidlash joizki, real oldi-sotdi bitimlari asosida tuzilgan turli tarmoqlardagi korxonalarining xorijiy investorlar uchun jozibadorligi bo'yicha haqiqiy reytingda neft-gaz kompleksi yetakchilik qilmoqda, agrosanoat kompleksining oziq-ovqat subkompleksi esa sakkizinchi o'rinda [5].

Investitsiyalarning potentsial samaradorligini baholashda investitsiyalarning real rentabelligini keskin oshiradigan omillarni hisobga olish kerak: yangi yoki rekonstruksiya qilingan ob'ektlarning shunga o'xshash mahsulotlar ishlab chiqaradigan eskirgan ob'ektlarga nisbatan yuqori rentabelligi; Texnika va texnologiyani takomillashtirish energiya tashuvchilar va xom ashyo sarfini sezilarli

darajada kamaytiradi, mahsulot sifatini oshiradi [4].

Agrosanoat majmuasida investitsiya faoliyatini jonlantirish bo'yicha takliflar: muvaffaqiyatli faoliyat yuritayotgan korxonalar uchun asbob-uskunalar sotib olish uchun davlat investitsiyalari ulushini oshirish; agrosanoat kompleksi tomonidan ajratilgan byudjet mablag'lari hisobidan xorijdan texnika yetkazib berish shartnomalari bo'yicha dastlabki to'lovning 15 foizini to'lash; xorijdan yetkazib beriladigan asbob-uskunalar uchun boj va QQSni bekor qilish; agrosanoat majmui maqsadlari uchun mamlakatni rivojlantirish byudjetida nazarda tutilgan kreditlar umumiy hajmining kamida 20 foizini belgilash; qishloq xo'jaligi korxonalarining tanlov asosida tanlashda ustuvor ishtirok etishiga ko'maklashish, tejamkorlik, yangi texnika va texnologiyalarni ishga tushirish, ishlab chiqarishni boshqarish tuzilmasini o'zgartirish.

Qishloq xo'jaligida investitsion faollikning pastligi qator sabablarga ko'ra: mulk va o'z daromadlarini byurokratik o'zboshimchalik va jinoyatchilikdan himoya qilish bo'yicha qat'iy kafolatlarning yo'qligi; fond bozorining rivojlanmaganligi umuman; investorlar uchun agrobiznesni tashkil etish uchun zarur bo'lgan ishonchli ma'lumotlarni olishdagi qiyinchiliklar va bozorga kirishda yuqori xarajatlar.

Investitsiyalar hajmining keskin kamayishi uy-joy qurilishining qisqarishiga, munitsipal uy-joy olish uchun navbatda turganlar sonining ko'payishiga olib keldi. Qishloqni ijtimoiy rivojlantirish uchun noishlab chiqarish xarakterdagi kapital qo'yilmalar muhim ahamiyatga ega. Tahlil kapital qo'yilmalarga eng muhtoj bo'lgan hududlarda qishloq xo'jaligi yalpi

mahsuloti kamayishining aniq tendentsiyasini ko'rsatmoqda. Qishloq xo'jaligining asosiy ishlab chiqarish fondlari bilan ta'minlashda ham xuddi shunday tendentsiya kuzatilmoqda. Ishlab chiqarishning moddiy-texnik bazasini rivojlantirish va ijtimoiy infratuzilmaga sarmoya kiritishga eng ko'p muhtoj bo'lgan tumanlar buni o'zining asosiy faoliyati natijalari hisobiga amalga oshirish uchun eng kam imkoniyatga ega. Agrosanoat majmuasini isloh qilishning kamchiliklari umuman qishloqning ijtimoiy infratuzilmasiga ta'sir qildi.

Budjetdan tashqari moliyalashtirish manbalarini topish va jalb qilish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish, normativ-huquqiy va qonunchilik bazasini takomillashtirish asosida xususiy va xorijiy manbalarni jalb etish hamda samarali loyihalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash investitsiya siyosatining asosiy xususiyati bo'lishi kerak [3].

Investitsiyalar hajmining eng katta moddalaridan biri amortizatsiya hisoblanadi. Amortizatsiya soliqa tortishdan chiqarib tashlanishi mumkinligi sababli, uni hisobga olish soliq majburiyatini kamaytiradi. Amortizatsiya ishonchli xarajat ekanligi va uning uchun to'lov sifatida korxonadan hech qanday pul chiqmasligi sababli korxona (kompaniya) bu pul mablag'larini takror ishlab chiqarish maqsadida ishlatish imkoniyatini oladi.

Yana bir investitsiya resursi - bu Toshkent viloyati ma'muriyati tomonidan e'lon qilingan mintaqaviy garovli uy-joy kreditini joriy etish asosida aholi mablag'laridan foydalanish.

Toshkent viloyati ma'muriyatining xizmatlari har bir tuman uchun uning transport sxemasi, mavjud resurslar va qurilish sanoati korxonalari asosida har bir

tuman uchun qurilish narxini pasaytirish imkoniyatlari bo'yicha aniq tavsiyalar bilan dastur ishlab chiqdi. Soha mutaxassislari tomonidan ko'p yillardan buyon ilk bor amalga oshirilayotgan mazkur dastur viloyatdagi qurilish ishlari uchun qimmatli ma'lumotnoma va amaliy qo'llanma bo'lib xizmat qilmoqda. Bu ob'ektlarni qurishning turli bosqichlarida har bir hudud uchun arzonroq, qulayroq qurilish usulini tanlash imkonini beradi, mahalliy xomashyodan arzon va samarali qurilish materiallari va konstruksiyalarini ishlab chiqarish bo'yicha tadbirkorlik faoliyati imkoniyatlari haqida aniq ma'lumotlarni o'z ichiga oladi [2].

Uy-joy muammosini hal etish va shu bilan birga qishloqda kadrlarni saqlab qolish maqsadida tuman hokimliklari uy-joy va xo'jalik inshootlari qurish uchun yog'ochni viloyatdan tashqariga olib chiqishni hisobga olmaganda, to'lovsiz turg'un yog'och ajratish bo'yicha imtiyozlar berishni amaliyotga joriy etishlari kerak. Qishloq joylarda uy-joy qurilishini moliyalashtirishning yangi shakllarini yaratish masalasini hal etish zarur. Respublika darajasida shakllangan uy-joy qurilishining iqtisodiy kontseptsiyasi ishlab chiqilgan. Viloyat uchun moliyaviy-kredit mexanizmining variantlari taklif etiladi.

Markazlashtirilgan moliyaviy resurslardan samarali foydalanish, uzoq muddatli (15-20 yil) imtiyozli kredit va kreditlar (ularning aksariyati qishloq joylarida) berish orqali aholiga uy-joy qurilishida moddiy yordam ko'rsatish uchun byudjetdan tashqari mablag'larni jalb qilish uchun shart-sharoitlar yaratilgan. kreditlarni tovar, xizmatlar, ishlab chiqarilgan qishloq xo'jaligi mahsulotlarini

to'lash uchun hududiy uy-joy fondi tashkil etildi [2].

Boshqacha qilib aytganda, uy-joy qurish manbalari fuqaroning o'z mablag'lari va unga tegishli bo'lgan uy-joylarni sotishdan tushgan mablag'lar bilan tekin subsidiya olishning kombinatsiyasi hisoblanadi. Ushbu mablag'lar etishmagan taqdirda, uy-joy fondidan uy-joy krediti qarz oluvchining tegishli to'lov qobiliyati va kreditni garov bilan ta'minlash shartlarida jalb qilinishi mumkin.

Qishloq hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish dasturini ishlab chiqish va qabul qilish zarur. Dasturning asosiy maqsadi shahar infratuzilmasini saqlash va rivojlantirish, barqarorlashtirish va shahar iqtisodiyotining barcha tarmoqlari va ijtimoiy sohada barqaror o'sish sur'atlariga o'tishni ta'minlaydigan qulay shart-sharoitlarni yaratish muammolarini kompleks va tizimli hal etishdan iborat bo'lishi kerak.

Dasturning maqsadlariga quyidagi asosiy vazifalarni hal qilish orqali erishish mumkin:

- munitsipal darajada davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash chora-tadbirlarining sifati va samaradorligini oshirish asosida barcha mulkchilik shaklidagi xo'jalik yurituvchi subyektlarni rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni ta'minlash;
- qishloq (shahar) iqtisodiyotini rivojlantirish bo'yicha uzoq muddatli dasturlarni amalga oshirish va korxonalarga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb etishni rag'batlantirish uchun investitsiyalarni jalb etish bo'yicha maqsadli ishlarni amalga oshirish;
- uy-joy kommunal xo'jaligini isloh qilish doirasida uy-joy kommunal xizmat ko'rsatish sifatini oshirishni ta'minlash;

- qishloq xo'jaligi iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohani rivojlantirish dasturlarini shakllantirishga kompleks yondashuvni amalga oshirish;

- ijtimoiy sohada sifat o'zgarishlarini amalga oshirish, asosiy ijtimoiy nafaqalarning ijtimoiy maqbul sifatining hamma uchun ochiqligini ta'minlash;

- byudjet xarajatlarini optimallashtirish va samaradorligini oshirishning uslubiy yondashuvlarini shakllantirish [3].

Tarkibiy investitsiya siyosati iqtisodiyot va investitsiya sohasini tarkibiy o'zgartirish bo'yicha qarorlar qabul qilishda hokimiyat organlari amal qilishi kerak bo'lgan asosiy tamoyillarni belgilaydigan konsepsiyaga asoslanadi. Ushbu tamoyillarni, shuningdek, ularni amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlarni hisobga olgan holda, tarkibiy muammolarni hal qilishning asosiy qoidalari, maqsadlari, strategiyasi va yondashuvlarini belgilab beruvchi tegishli shoshilinch davlat dasturlari ishlab chiqilmoqda. Tarkibiy ishsizlik darajasi yuqori bo'lgan hududlarning paydo bo'lishi, ommaviy majburiy migratsiya holatlarining oldini olish bu borada hal etilayotgan muhim vazifadir. Shu sababli, O'zR maqsadli dastur bilan bir qatorda mintaqaviy va mahalliy investitsiya dasturlari ishlab chiqilmoqda. Milliy-davlat va mintaqaviy manfaatlarni uyg'unlashtirish maqsadida turli darajadagi ma'muriy-hududiy bo'linish dasturlari o'zaro bog'langan.

Tarkibiy investitsiya siyosatini ishlab chiqishda hududlarga alohida e'tibor qaratilmoqda kamroq qulay tabiiy, iqlim va ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar bilan, iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish ko'proq vaqt talab qiladi va katta ijtimoiy xarajatlar bilan bog'liq. Avvalo, bular yomon rivojlangan hududlar,

depressiyalangan sanoat va agrar aholi soni ko'p bo'lgan hududlardir.

Tarkibiy investitsiya siyosatining samaradorligini milliy iqtisodiyotning alohida sohalari va bo'linmalari, tarmoqlari o'rtasidagi muvofiqlikning erishilgan darajasi, shuningdek, iqtisodiyotning ijtimoiy ehtiyojlarni qondirish darajasi bilan baholash mumkin. Tarkibiy investitsiya siyosatining hozirgi bosqichdagi asosiy vazifalaridan biri samarali raqobatbardosh ishlab chiqarishlarni rivojlantirish, bozor infratuzilmasini, xizmat ko'rsatish va intellektual faoliyatni rivojlantirishga ko'maklashishdan iborat; mamlakatning ekologik va iqtisodiy xavfsizligini ta'minlash.

Shunday qilib, amaliyot shuni ko'rsatadiki, bozor iqtisodiyoti sharoitida investitsiya resurslarini shakllantirish manbalari juda xilma-xildir. Albatta, kuchli investitsiya siyosatini o'tkazish orqaligina biz o'z iqtisodiyotimizni yanada gullab-yashnatishimiz mumkin. Bunda investitsiyalarning o'rni katta hisoblanadi. Shuning uchun ham, investitsiyalarni qishloq xo'jaligi samaradorligini oshirishdagi jalb etmay, ayniqsa, yetakchi tarmoqlarda chet el investitsiyalari ishtirokini kengaytirmay turib, iqtisodiyotda tarkibiy o'zgarishlarni amalga oshirish va uni modernizatsiya qilish, korxonalarni zamonaviy texnika bilan qayta jihozlash hamda raqobatdosh mahsulotni ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish mumkin emas. Mamlakatimiz iqtisodiyotiga qishloq xo'jaligining samaradorligini oshirish yo'nalishlarida investitsiyalarning jalb etilishi uning iqtisodiy imkoniyatlarining kengayishini tezlashtirib, barcha sohalarda ichki imkoniyat va rezervlarni ishga solish, yangi

texnika va texnologiya, tovarlarni ishlab chiqarishni yo'lga qo'yish orqali davlatimiz iqtisodiy qudratini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Yuqorida umumlashtirilgan nazariy materialga muvofiq, biz tomonimizdan qishloq xo'jaligi ishlab chiqarishining barqaror rivojlanishiga kiritiladigan quyidagi investitsiya yo'nalishlari taklif etiladi.

- Ishlab chiqarish va noishlab chiqarish tusidagi asosiy vositalarga investitsiyalar (ko'p qavatli, gidroponika asosidagi issiqxonalar qurish; suvni tejavchi texnologiyalarni keng yoyish; yangi avlod qishloq xo'jaligi texnikasi parkini yaratish).

- Aylanma mablag'larga – mineral o'g'itlar, urug'lar, yem-xashak, o'simliklarni ximoya qilish vositalari, yonilg'iga investitsiyalar.

- Qishloq xududlarining ijtimoiy rivojlanishiga – maktab, bog'cha, shifoxona, kutubxonalar qurish va ta'mirlashga investitsiyalar (qishloq xo'jaligining barqaror rivojlanishini qishloq xududlarining barqaror rivojlanishisiz tasavvur etib bo'lmaydi).

- Tabiatni muxofaza qilish tadbirlariga – tuproq eroziyasiga qarshi kurash, yerlar rekultivatsiyasi, tozalash inshootlarini qurishga investitsiyalar.

- Qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga eksportda ko'maklashuvchi konsalting firmalarni tashkil qilish.

- Geografiya institutini tashkil etish (iqlim o'zgarishi, ekologiya, yangi energiya manbalari muammolari bilan shug'ullanadi).

- Qishloq xo'jaligi xodimlarining malakasini oshirish ("Agrobank"ning "Fermerlar maktabi" loyixasi singari loyixalarni keng yoyish).

- Agroturizm, gastroturizmni rivojlantirish.
- Organik qishloq xo'jaligiga bosqichma-bosqich o'tish.
- Axoli omonatlarini qishloq xo'jaligi korxonalarining qimmatli qog'ozlariga yo'naltirish.
- Qishloq xo'jaligini raqamlashtirish.

- Qishloq xo'jaligi sohasidagi oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun yotoqxonalarini qurish.
- Bo'sh yotgan, qishloq xo'jaligiga yaroqsiz bo'lgan cho'l xududlaridagi yerlarni o'rmon, yashil xududlar barpo etish sharti bilan xususiy mulk qilib berish.

References:

1. Abdullaev T.X. (2022). Qishloq ijtimoiy infratuzilmasini rivojlantirish muammolari, investitsiyalarni hal qilish yo'llari. Экономический анализ: теория и практика, (10), 53-57.
2. Botirova S.M., Rasulov D. G. Investitsiyalarni moliyalashtirish masalalari. - T.: Moliya, 2020.
3. Подшиваленко Г.П., Киселева Н.В. Инвестиционная деятельность: Учеб. пособие. — М.: КНОРУС, 2019.
4. Saidmamatov O., Salaev S., Eschanov B., Shimin L. Renewable energy potential of developing countries: The drivers towards a green economy (a case study from Uzbekistan), International Journal of Green Economics, 8 (2): 134 - 143.
5. Умурзоков Ў.П., Тошбоев А.Ж., Рашидов Ж., Тошбоев А.А. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти ва менежмент. Ўқув қўлланма. –Т.: “ИҚТИСОД-МОЛИЯ”, 2008.
6. Promoting sustainable agriculture and rural development (Барқарор қишлоқ хўжалигига ва қишлоқ худудларини ривожлантиришга қўмаклашиш) // Rome: FAO, 1996.